

FORUM Idéburna
organisationer med
social inriktning

Är det krympande civilsamhället på väg hit?

03/5-17, Almedalen, Visby

Anna Ardin, verksamhetsledare för Morgonforum och moderator för seminariet, öppnar samtalet med att uppmärksamma människor som, världen över, utsätts för hot och våld på grund av deras etniska tillhörighet, funktionsvariation, sexuell läggning, kön, religion eller andra identitetsmarkörer. Hon vill även uppmärksamma de människor som lyfter fram dessa orättvisor. Vi lever i en tid då människors lika **värde måste försvaras, och ideella organisationer bär på ”ett ansvar för att skapa** verklig öppenhet, jämlikhet **och inkludering”**. **Hon menar även att civilsamhället i** många delar av världen, inklusive i Sverige, är under hot.

I samtalet som följer beskrivs dessa hot, varifrån de kommer, hur utrymmet för civilsamhället krymper i många delar av världen och vad vi kan göra för att motverka denna negativa utveckling.

Medverkar gör Ekim Caglar, sakkunnig om Turkiet, Ludvig Sandberg och generalsekreteraren Göran Pettersson från Forum – idéburna organisationer med social inriktning, Amanda Valentin, Rysslandskännare från Swedish International Liberal Center, Maja Dahl från Arenagruppen, sakkunnig om USA, Ole von Uexkull, chef på Right Livelihood-stiftelsen, samt Birgitta Englin, senior rådgivare på Global Utmaning.

Ett Globalt Perspektiv

Ole von Uexkull, Chef på Right Livelihood-stiftelsen, inleder med ett perspektiv på hur de ideella organisationernas förutsättningar ser ut globalt. Varje år delar stiftelsen ut fyra priser till förändringsaktörer, och ibland behöver de göra påtryckningar för att nå dessa aktörer och dela ut priset. Ett exempel är en aktör från Egypten som fick pris för sin kamp för kvinnors rättigheter, vars organisationskonto är fryst och som inte får resa ut. Prisutdelningen fick då komma till henne.

Ole berättar även om de svårigheter aktörer från bland annat Kongo och Ryssland stöter på, om hur de får hot och påtryckningar, och måste kämpa mot byråkrati som inte vill dem väl. Påtryckningar från en stat kan vara effektiva, menar Ole, eftersom de vet exakt vad de

vill blockera. De lyckas även hindra aktörer från att mötas internationellt, säger han. Ole poängterar att det idag finns lagar som uttryckligen inskränker det civila samhället i mer än 100 länder.

För att dämpa den här negativa utvecklingen för världens civilsamhälle bör vi först och främst försvara det demokratiska utrymmet som vi har i Sverige, menar Ole. Vi får exempelvis inte ge rum för en liknande situation som Egyptenavvisningarna, när Sveriges regering, år 2001, tillät avvisningen av två terrorismstänkta egyptier som mötte tortyr i **Egypten.** ”Då är vi inte trovärdiga inför andra länder när vi berättar för dem hur de ska förhålla sig” säger Ole. Han menar också att Sverige kan fortsätta att spela en viktig roll för att stärka de aktörer som strider för mänskliga rättigheter, både som civilsamhällesaktörer och från offentliga sektorns sida. När Sveriges talman efter många år inte längre tillät att Right Livelihoodpriset delades ut i riksdagen var det ett liten, men symboliskt viktigt steg i fel riktning för detta.

Turkiet

Ekim Caglar, sakkunnig om Turkiet och som arbetat som journalist i Turkiet beskriver Turkiets sista 50-60 år som ”kaos”, som inkluderat bland annat hyperinflation, fällda regeringar och statskupper. När Erdogan, med rötter i ett gammalt islamistiskt parti kom till makten med det moderniserade AKP år 2002, fick han även stöd från det sekulära samhället. AKP hyllades internationellt. Antal organisationer och medlemmar ökade under den här tiden, säger Ekim. Partiet visade dock en annan sida när de fick makten och 50 % av rösterna 2011. De lyssnade därefter allt mindre på sina kritiker, menar Ekim, och bedömdes alltmer som ett auktoritärt parti.

Ekim tar upp Gezi-protesterna som började som en reaktion mot rivningen av en park, men som växte till ett landsomfattande uppror för demokratiska rättigheter år 2013. Demonstranterna kallades för plundrare, fick uppleva våld och bannlysning. Flera demonstranter dödades, säger Ekim. Det pro-kurdiska partiet HDP drog nytta av den kraft som Gezi-vågen förde med sig och skapade starka band till gräsrotsorganisationer. 2015 fick partiet över 10 % och därmed bröts AKPs egna majoritet i parlamentet. Partiledarna för HDP sitter i dagsläget i fängelseförvar, säger Ekim.

AKP fick en majoritet igen i nyvalet 2015 och ökade trycket på oppositionella. Det misslyckade statskufförsöket i fjol ledde till att 300 personer dödades, och över hundratusen lärare och poliser har arresterats, fått sparken eller stängts av från sina jobb, berättar Ekim. Över 100 journalister sitter idag i fängsligt förvar i Turkiet.

370 civilsamhällesorganisationer stängdes ner i december, 2016. Civilsamhället i Turkiet har blivit alltmer statskontrollerat, präglas av rädsla och protester straffas hårt. Kritiska organisationer som inte har en koppling till staten möts i bästa fall av tystnad, och deras mötesfrihet inskränks, berättar Ekim. Begränsningen av fri organisering och debatt bidrog bland annat till att omröstningen om huruvida konstitutionen skulle ge Erdogan utökade maktbefogenheter knappast föregicks av någon sund dialog eller demokratisk valrörelse, enligt Ekim.

”Konspirationsteorier är också ett väldigt effektivt sätt att bedriva politik på i Turkiet” säger Ekim, och menar att de möjliggörs av allt svagare medier och civilsamhälle. Bland annat målar AKP upp en bild av hur främmande makter och organisationer är krafter som vill Turkiet illa. Civilsamhället anklagas ofta, och terrorlagstiftningen används godtyckligt, menar han. Med det sagt hämtar etablerade partier som CHP inspiration från civilsamhället, exempelvis senast via den vid tiden för seminariet pågående ”rättvisemarschen” från Ankara till Istanbul. ”Civilsamhället blir mer synligt på gatorna när verktygen för opinionsbildning blivit allt färre, och allt farligare” avslutar Ekim.

USA

Mötesfriheten i USA är inskriven i konstitutionen, med rätt till att samlas och demonstrera. Nu sker en attack mot denna frihet, menar Maja Dahl, sakkunnig om USA. Hon berättar att utöver inskränkningen av mötesfriheten sker det även en attack på media och journalistik i USA. Det sker via ”fake news”, som enligt Maja är ”både det som är falsk propaganda som sprids in i våra kanaler men även att man utpekar etablerad media som falska nyheter”. Det här utarmar i sin tur demokratin, och påverkar det utrymme som civilsamhället får.

USA har hamnat på det globala civila samhällets allians, CIVICUS ”watch list” över länder med krympande civilsamhälle, berättar Maja. Enligt en FN-rapport finns det lagförslag i minst 20 delstater som handlar om att försvåra demonstrationer, och att ge demonstranter som arresteras strängare straff. ”Det är extra allvarligt eftersom vi ser att allt fler människor arresteras när de demonstrerar” säger hon. Även polisbrutaliteten har ökat i samband med demonstrationerna, och främst mot icke-vita som afroamerikaner och ursprungsbefolkningen, menar Maja. Hon tar upp hur våldet påverkat bland annat Black Lives Matter-rörelsen och demonstrationerna kring Dakota Pipeline.

Maja diskuterar även hur kvinnors rättigheter inskränks. Trump har strypt biståndet till samtliga internationella organisationer som informerar och opinionsbildar kring abortfrågor berättar hon. Planned Parenthood, en organisation som står för kvinnors reproduktiva hälsa och rättigheter har länge kämpat i motvind. Bland annat har en falsk graf över hur organisationen ökar antalet aborter nått kongressen, och många delstater har antagit lagar som begränsar hur lokaler för abort bör se ut, vilket i sin tur medför nedstängning av Planned Parenthoods mottagningar. Konsekvenserna syns exempelvis i Ohio, där avsaknaden kring information om reproduktiv hälsa har lett till ökad barnadödlighet, berättar hon.

Slutligen tar Maja upp fackföreningsrörelsen i USA. Rörelsen har traditionellt inte varit stark i USA och anslutningsgraden sjunker, menar hon. ”Vi ser att de måste tänka annorlunda” säger hon och tar bland annat upp hur NY Taxi Alliance har börjat samarbeta med nya grupper, exempelvis genom att organisera Uber-förare. Fackföreningsrörelsen har också börjat samarbeta mer med sociala rörelser, bland annat med kampanjen fightfor15 som vill öka minimilönen.

En FN rapport från juni visar att fackrörelsens utrymme minskas. Samtidigt har 28 delstater infört lagar som direkt inskränker möjligheten att organisera sig för att förhandla löner och villkor, berättar Maja. De går på strejkrätten, bland annat genom att tillåta

arbetsgivare att byta ut arbetare som strejkar eller har strejkat. Även migrantarbetarnas rättigheter har inskränkts, vilket i sin tur stärker behoven för kampanjer som fightfor15.

Maja avslutar med att organisationer i USA dock fortfarande ligger långt fram i sitt samarbete med sociala rörelser, och att få med sig aktivister.

Ryssland

”Ryska konstitutionen säger att Ryssland är en demokratisk stat med föreningsfrihet, **politisk pluralism och att all makt utgår från folket**” säger **Amanda Valentin från SILC**, som är sakkunnig om Ryssland. Men allt som inte är statligt ses inte som legitimt av politiker och tjänstemän, säger hon. Hon menar att regleringen kring civilsamhället och politiska **partier styrs av ”konsumentskyddstänkande”**. **”Om ni exempelvis bara är 10 personer kan ni inte kalla er för ett politiskt parti”** berättar hon och tillägger att staten utför så kallade kvalitetskontroller, som ofta missbrukas och snarare handlar om kontroll av åsikter och verksamhet som inte staten gillar.

Under Sovjettiden fanns ingen föreningsfrihet, vilket ändrades under 90-talet med den nya konstitutionen, innan Putin kom till makten. Med Putin försvann den pluralism som fanns under 90-talet, när människors röster fortfarande hade ett värde, menar Amanda.

”Makteliten blev en konsoliderad klass” säger hon, och menar att Putins parti inte deltog i debatt med andra partier eller samhällsaktörer.

Med byråkrati inskränkte regeringen föreningsfriheten. ”De flesta berörs ju inte när den positiva föreningsfriheten inskränks, de flesta människor startar inte föreningar. Men något som däremot slår an en stark ton hos en större del av den ryska befolkningen är när den negativa föreningsfriheten inskränks”, säger Amanda och menar att tvång att gå med i Putins [Allryska] folkfront som förekom förargade många medborgare och ledde till protester. Civilsamhället och den politiska oppositionen kom således närmare varandra. Valfusket förenade också oppositionen, civilsamhället, och en del av kultureliten.

Och protesterna möttes med repression, berättar Amanda. Regeringen förstod att de började tappa taget om vissa grupper, och började därmed måla ut det civila samhället som fiender och bråkstakar. **”Även organisationer med rent sociala agendor fick problem”** berättar Amanda. Det målades en **“vi-mot-dem” bild där statens initiativ blev ”vi” och civilsamhället var ”dem”, alltså fienden i Ryssland. ”Förtrycket mot civilsamhället i Ryssland beror på avsaknaden av pluralism”** avslutar Amanda.

England

Ludvig Sandberg från Forum - idéburna organisationer med social inriktning berättar om civilsamhället i England. Många gånger har vi en positiv bild av England, men på senare tid har framförallt terrorism lett till begränsningar i landets organisationsliv. Enligt CIVICUS har civilsamhällets utrymme i England krympt, berättar Ludvig. En annan rapport uppmanar till handling för att förhindra Englands organisationsliv från att förlora sin självständighet. Ludvig tar upp tre drivkrafter som enligt honom begränsat civilsamhällets möjligheter. Dessa inkluderar anti-terrorism, kontraktskultur, samt politisk påverkan.

Politiken har fått besluta om lagstiftning för att hålla organisationslivet utanför påverkansprocesser. Lobbying Act 2014 är ett exempel som Ludvig tar upp. Han menar att den i praktiken gjorde det omöjligt för många organisationer att bedriva opinionsbildning. Det politiska systemet i England har också begränsat rättigheter, bland annat genom Prevent Act, där organisationer uppmanas att spionera på andra organisationer och bidra med information om vad de gör till myndigheter. Premiärministern Theresa May har dessutom själv yttrat att mänskliga rättigheter står i vägen för anti-terrorism bekämpning bör tas bort.

England har även ersatt nästan alla föreningsbidrag med kontraktssättningar. Organisationer styrs av dessa kontrakt, bland annat genom en s.k. gag klausul som innebär att en organisation som ingår i en överenskommelse med en offentlig organisation måste vara tyst om den verksamhet som bedrivs.

Slutligen tar Ludvig upp New Charities Act, som bland annat innebär att en myndighet som reglerar organisationernas insamling kan utge offentliga varningar om en organisation gör något som de bedömer som felaktigt. Myndigheten kan med hjälp av lagen, också avsätta styrelseledamöter om de anser att personen i fråga har gjort något orätt.

Panelen diskuterar

Birgitta Englin, senior rådgivare på Global Utmaning och Göran Pettersson, generalsekreterare för Forum – idéburna organisationer med social inriktning, intar scenen för att reflektera kring presentationerna.

Birgitta menar att det vittnesmål vi fått ta del av visar på ett akutläge. Mellan 2012 och 2015 skrevs 120 lagar som begränsade civilsamhällets möjligheter i totalt 60 länder. Detta är en ”radikal utveckling” i fel riktning. Samtidigt som civilsamhället jobbar för att realisera Agenda 2030, vill man minska deras inflytande. De globala målen kom till delvis tack vare civilsamhällets delaktighet och kraft, men de verkar vara exkluderade i implementeringsprocesser, menar hon. Göran tar upp den europeiska kod som togs fram för att civilsamhället skulle involveras bättre i politiska beslutsprocesser, vilken samtliga 47 länder i Europa samt Vitryssland undertecknade. Den blir meningslös med den här negativa utvecklingen, menar han, staterna visar att de inte tar den på allvar.

Birgitta ser även manipulation av information som ett område där civilsamhället saknar tillräckliga resurser att agera. Civilsamhället har inte näringslivets resurser att manipulera information och kommunikation. Näringslivet i stort vill bidra till genomförandet av Agenda 2030 men det finns också intressen som vill motverka civilsamhällets inflytande och kan använda sina resurser för styra information och kommunikation, säger hon. Göran belyser vikten av att inse det som händer i övriga världen, inte minst i England där vi haft förebilder. Han ser att de negativa exempel som presenteras för varje land i detta seminarium börjar i mindre grad ta form även i Sverige. Det exemplifierar han med hur vissa organisationer, i synnerhet muslimska föreningar, marginaliseras och definieras av säkerhetsrisker. Myndigheterna vill skydda demokratin, men agerar odemokratiskt, tycker han.

Birgitta tycker att myndigheter också bör stärka sin kunskap om civilsamhället och synliggöra civilsamhällets roll i en demokrati. Hon tar också upp den analys som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap tog fram, i vilken de angav ett antal organisationer som farliga, utan hållbara belegg. Göran bygger på och berättar att myndigheter, på så sätt, skapar en kunskapsbas som andra organisationer och ministrar använder sig av, vilket legitimerar misstänkliggörande mot exempelvis muslimska föreningar.

Däremot tycker inte Göran att organisationer med rena sociala agendor pekats ut som fiender i Sverige. Det finns dock mindre otäcka exempel på denna riskabla trend, som exempelvis att organisationer numer behöver ange om någon talat illa om dem i exempelvis debattartiklar, i sina ansökningar till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Men Göran påpekar också att trots att Forum kritik mot MUCF, har de fortfarande fått bidrag därifrån. Principen om ett självständigt och oberoende civilsamhälle följs fortfarande i Sverige, enligt honom.

Civilsamhället är bra på att samverka lokalt och internationellt, men inte nationellt, tycker Birgitta. På lång sikt bör vi förstå hur det internationella, nationella och lokala hänger ihop för att upprätthålla civilsamhällets frihet, menar hon. Vidare tycker hon att det är viktigt att sprida berättelserna som framkommit under seminariet för att få fler att skapa förståelse för det som nu sker. Göran menar att vi måste våga samarbeta nationellt och internationellt, och stötta andra organisationer. Och framförallt, ”inte vara tyst bara för att någon annan agerar”.

Av Aynur Isayeva